

Преодоляване на отрицателните последици от несъстоятелността на търговците

ст. ас. Иво Гъчков

ВЪВЕДЕНИЕ

През 2005 г. Комисията на Европейските общности предложи ново начало за Стратегията за икономическо и социално обновление на Европа /Лисабонската стратегия/. Лисабонската стратегия е насочена към постигането на засилен, дълготраен и стабилен икономически растеж, и за осигуряване на повече и по-добри работни места в държавите членки на Европейския съюз. В стратегията са формулирани основните цели, които си поставят държавите, в това число и България, а именно:

- Да бъде създадена даваща възможности на всекиго, динамична и основана на познанието икономика;
- Да бъде осигурен ускорен и устойчив икономически растеж;
- Да бъде възстановена пълната заетост като ключова цел на икономическата и социалната политика; безработицата да бъде сведена до равнищата, постигнати от най-напредналите страни;
- Да бъдат модернизирани системите за социална защита.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Един от основните приоритети, изведени в стратегията, върху който държавите-членки, включително и Република България, следва да съсредоточат своите усилия с оглед постигането на заложените цели, е насърчаване на предприемачеството. Предприемачеството се разглежда като основния двигател на иновациите, заетостта, както и на социалната и местна интеграция в Европа, и се възприема от държавите-членки, като гръбнак на съвременната икономика. От друга страна предприемачеството по своята същност е рискова дейност, която изисква самоувереност и самостоятелност, както и определена готовност за поемане на риск, тъй като създаването на предприятие, неговият успех или фалит са присъщи на всяка пазарна икономика.

Според резултатите от проучване проведено от Евростат в държавите от Европейския съюз, обхващащо периода 1994-2006г. средно 50% от новосъздадените предприятия не успяват да оцелеят през първите пет години от съществуването си. В ЕС-25 /Европейският съюз, включващ 25 държави-членки/ всяка година средно 7% от съществуващите предприятия изпадат в несъстоятелност. Според други изследвания и анализи проведени в държавите от Европейския съюз от всички закривания на търговски дружества, банкрутите възлизат на около 15%, докато 11% до 18% от всички основани дружества са претърпели известен неуспех. Макар да съществува корелация между деловия цикъл и броя на случаите на несъстоятелност, фалити има и в периоди на висок ръст на brutния вътрешен продукт и подем в икономиката. Според посочените анализи има голямо основание да се приеме, че увеличението на случаите на изпадане в несъстоятелност в същността си са пряка последица от възобновяването и активизирането на предприемаческа дейност. От друга страна събраните данни сочат, че само 4-6% от всички банкрути са умишлени.

В икономическата литература закриването на предприятия също се разглежда като съвместим с икономическото развитие елемент в условията на съвременната глобална икономика. Този факт се признава и в Европейската харта за малките предприятия, приета от съвета на министрите на Европейския съюз.

Изводът, който може да се направи от събраните данни е, че един нисък процент на оцеляване на новосъздадените дружества не трябва задължително да пре-

дизвиква безпокойство, тъй като навлизането на нови фирми е част от процеса, чрез който предприемачите реагират на ситуацията на пазара. Скорошно изследване на ОИСР /Организация за икономическо сътрудничество и развитие/ показва, че в САЩ процентът на оцелелите дружества за четиригодишен период е дори по-нисък, отколкото в континенталните европейски държави, като също доказва, че закриването на дружества може да бъде съвместимо с икономическия динамизъм. Има основания да се счита, че нарастването на глобалната конкуренция принуждава предприемачите да реагират по-бързо и по-гъвкаво, дори чрез закриване на свои предприятия и откриване на нови. Данните потвърждават високо ниво на корелация между процента на създадени и закрити дружества както в ЕС, така и в САЩ, което подсказва, че това е постоянен процес на така нареченото „творческо разрушаване“, чрез който фирми с ниска производителност излизат от пазара и се заместват от нови.

От друга страна наличните данни от различни изследвания сочат, че претърпелите несъстоятелност предприемачи образно казано се учат от своите грешки и като цяло при евентуален втори опит имат по-голям успех. Започналите отново обикновено постигат по-бърз растеж, отколкото новосъздадени дружества, и след пет години техните предприятия имат по-добра степен на оцеляване. Изследвания на профила на успешните предприемачи показват, че 18% от тях вече са ръководили едно предприятие, а 6% са ръководили две или повече предприятия.

Въпреки това ролята на фалита на предприятията в икономическия живот не се разбира много добре в съвременните общества. Общественото мнение свързва най-често изпадането в несъстоятелност на дадено предприятие с липсата на лични способности или с измама. В резултат на това в държавите от Европейския съюз, включително и в България негативното отношение, определяно като стигматизиране на претърпелите несъстоятелност търговци присъства в деловите среди, в правната рамка а също така и в културното и обществено съзнание и поведение. Това създава ненужни препятствия за предприемачи, които искат да започнат отново.

Въпреки съществуващата информация относно успешното представяне на започналите отново, клиенти и финансисти се отнасят резервирано към идеята да правят поръчки и да инвестират. 79% от гражданите на ЕС заявяват, че биха дали втори шанс на тези, които преди това са претърпели фалит, но що се отнася до „практиката“ нагласите се променят, като 47% от европейците не са склонни да направят поръчка в предприятие, което преди това е претърпяло фалит, а 51% от тях никога не биха инвестирали в предприятие с финансови затруднения.

Наличният анализ също така показва, че само малка част от претърпелите фалит предприемачи правят опит да започнат отново, въпреки факта, че мнозинството бивши предприемачи запазват предприемаческите си предпочитания и че младите хора се надяват на втори шанс.

Ето защо се приема, че една по-благоприятна среда за изложени на риск предприятия може да предотврати техния фалит. Освен това разглеждането на отрицателните последици в случай на фалит на предприятие и неговия отрицателен имидж би спомогнало да се използва най-пълноценно човешката съзидателност в държавите в Европа, да се подсили предприемачеството и да се насърчат иновациите и създаването на работни места. То също така би помогнало за насърчаване на по-благоприятен обществен климат за предприемачеството. По тези причини в свое съобщение от 2006г. Европейската комисия прикани държавите-членки и представителите на деловите кръгове към допълнителни действия за създаване на благоприятна среда за изложени на риск и за претърпели фалит предприемачи и предприятия, с оглед превръщането на Европейския съюз в по-динамично място за предприемачество и предоставяне на втори шанс.

В много държави от ЕС, макар и в различна степен, съществува ангажимент за провеждане на политика на равнището на националните и регионални органи по

отношение на въпросите за несъстоятелността на предприятия, и за насърчаването на ново начало. Във връзка с възобновената Лисабонска стратегия около една трета от държавите-членки в своите национални програми за реформи са предложили планове за реформиране на националното законодателство относно неплатежоспособността и несъстоятелността. В резултат на това е постигнат известен напредък в подобряване на законодателството в тази област, като половината държави-членки са предприели мерки за намаляване на периода за освобождаване от отговорност, за премахване на ограниченията или за рационализиране на процедурите свързани с несъстоятелност. Във Великобритания повечето въпроси са разгледани още през 2002 г., в Испания и Италия неотдавна са въведени подобни мерки в националното законодателство. Въпреки това на почти половината от държавите в ЕС, в това число и на България, все още им предстои да направят първите стъпки в тази посока. Освен това все още нито една държава-членка не е изготвила цялостна стратегия за така наречената „политика на втори шанс“ /само в Австрия са обявени подобни планове за 2008г., които към настоящия момент няма данни да са реализирани/.

Държавната политика в областта на търговската несъстоятелност трябва да е изградена на базата на цялостната стратегия включваща четири групи мерки.

1. Образование и комуникационна политика.

Първата стъпка към преодоляване на отрицателните последици от несъстоятелността на търговците е обществената дискусия, диалог с бъдещите предприемачи и повишаване на осведомеността относно ползите от подновяване на предприемаческа дейност. Изследванията показват положителна връзка между културната подкрепа (например чрез кампании за популяризиране) и степента на предприемаческа активност.

Образованието в областта на предприемачеството е основно средство за материализиране на предприемаческия дух и за изграждането на съзнание, че фалитът на дадено предприятие може да бъде отправна точка за ново начало. Националната стратегия за учене през целия живот би могла да играе ключова роля в развиването и актуализирането на предприемаческите и деловите умения.

От друга страна обществеността често възприема търговската несъстоятелност, като престъпно деяние, без оглед на причините, които са я предизвикали. Медиите биха могли да изиграят положителна роля, за преодоляване на това погрешно схващане, чрез разпространението на информацията относно ползите, които обществото може да извлече от опита на претърпелите фалит предприемачи.

Ползите от ново начало в търговската дейност могат да бъдат изтъквани в информационни кампании и образователни програми, като се показва, че да се правят няколко опита е част от нормалния процес на изучаване, изследване и откриване. Медиите могат да играят положителна роля за разграничаването на несъстоятелността от измамите и за популяризирането на ползите от подновяване на предприемаческа дейност, като по този начин подобряват обществения имидж на повторното откриващите предприятия и дават висока оценка на техния опит.

2. Оптимизиране на правната регламентация на целия кръг обществени отношения във връзка с търговската несъстоятелност.

Поставянето на ново начало след фалит е предизвикателство от правна гледна точка. Законодателството относно търговската несъстоятелност третира всички по един и същи начин, независимо дали причините за нея са свързани с измама, дали се дължи на безотговорност или не е по вина на собственика или управителя. Освен това редица разпоредби налагат ограничения, забрани и лишаване от права на лица в производството по несъстоятелност единствено на базата на съществуването или приключването на съдебната процедура по несъстоятелност. Това автоматизиране на подхода не взема предвид рисковете, които са ежедневен факт в деловия живот и налага представата, че обявилият несъстоятелност е някой на когото об-

ществото не може да разчита или да се довери. По тези причини считам, че е необходима промяна в об основката и в цялостния режим на правна регламентация относно несъстоятелността.

От съществено значение е да се създаде правилната правна рамка на този институт, която едновременно да предпазва интересите на всички страни по подходящ начин и да признава възможността един търговец да претърпи несъстоятелност и да започне отново. Законовата уредба трябва да включва ясно разграничаване между правното третиране на неумишлено и умишлено банкрутиралите. Добър вариант би бил търговците, които претърпят несъстоятелност не по своя вина, да имат право да получат съдебно решение, което обявява техния фалит за неумишлен и извиним, като решението е обществено достъпно. В законовата уредба относно несъстоятелност може да се предвиди по-ранно обезсилване на оставащите дългове, при спазването на определени критерии. Правните ограничения, лишаването от права или забраните е добре да бъдат редуцирани. Цялото производство трябва да се опрости и ускори, като по този начин се повиши максимално стойността на активите на имуществото в случай на несъстоятелност, когато се преразпределят ресурсите.

3. Активно подпомагане на изложени на риск търговци.

Броят на случаите на несъстоятелност не може да бъде сведен до нула, но ранната подкрепа за жизнеспособни търговци ще помогне случаите на обявяване в несъстоятелност да се поддържат на минимално ниво. Мерките за подкрепа трябва да са насочени към предотвратяване изпадането в неплатежоспособност, съответно свръхзадълженост, осигуряването на експертни съвети за търговците със затруднения и навременна намеса за тяхното преодоляване. Необходимо е да се обърне внимание на достъпността на подкрепата, тъй като изложените на риск предприятия не могат да си позволят скъпо струващи съвети. Мрежовите възможности за създаване на контакти, предложени от ЕС и европейските делови организации, също биха могли да се използват пълноценно.

4. Активно подпомагане на търговците започващи отново.

Основните затруднения, пред които са изправени търговците когато започват второ начинание са липсата на ресурси, подходящи умения, психологическа подкрепа и доверие.

Държавата следва да отдели достатъчно финансови средства за започващите отново предприемачи, като се отстраняват бариерите пред схеми за публично финансиране на начинания. Банките и финансовите институции следва да бъдат стимулирани да преразгледат своята по-предпазлива нагласа към започващи отново предприемачи, често базираща се на отрицателни кредитни рейтинги. На започващите отново търговци трябва да бъде осигурен достъп до подходяща психологическа и техническа подкрепа, и специализирано обучение и подготовка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение следва да се посочи, че добрите национални рамкови условия за осъществяване на търговска дейност са от изключително значение за пълното оползотворяване на икономическия потенциал на държавата, като съществен техен елемент е изграждането на цялостна стратегия за преодоляване на отрицателните последици от несъстоятелността на търговците.

ЛИТЕРАТУРА

[1] A.C.P. de Koning, Неуспехът на предприятия и предприемачество в международна перспектива, Изследвания и консултиране на малки предприятия (EIM), 1999.

[2] European Business – Facts and figures – Data 1995-2004, Eurostat, 2006.

[3] Flash Eurobarometer No 192 (2007).

[4] G. Metzger, After life – who takes heart for restart? ZEW Discussion Paper No 06-038, 2006.

[5] Global Benchmark Report 2006 – Ready for globalisation?, Confederation of Danish Industries, 2006.

[6] Kreditanstalt für Wiederaufbau Bank Group 2007, Mittelstandsmonitor 2007, <http://www.ifm-bonn.org/presse/mimo-2007.pdf>.

[7] The profile of the successful entrepreneur. Results of the survey "Factors of Business Success", Eurostat, Statistics in focus 29/2006

[8] Източниците на икономически растеж в страните от ОИСР, ОИСР, 2003 г.; и Бизнес демография: ръст в броя на предприятията, Евростат, Статистика на фокус № 48/2007.

[9] Прилагане на подновената Лисабонска стратегия за растеж и заетост – „Година на резултати“. Европейска комисия, COM(2006) 816 окончателен, 12.12.2006г.

За контакти:

Ст..ас. Иво Гъчков Катедра "Публичноправни науки", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888721.

Докладът е рецензиран.